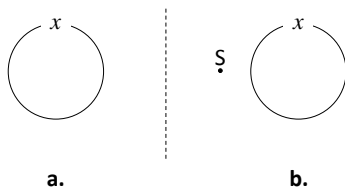

Over rechten en plichten met intersituationele regelkringen voor maatschappelijk verkeer

Pieter Wisse

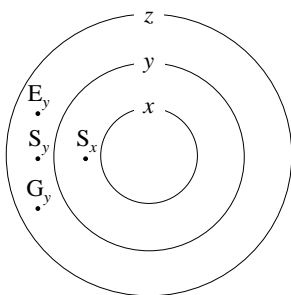
Regels betreffen gedragingen. Hun geldigheid is situationeel. Een willekeurige situatie laat zich aanduiden met – als variabele, de letter – x (en ruimtelijk voorstellen als een cirkel; zie figuur 1.a). Dat is dan een maatschappelijke resp. sociale situatie. Afgeleid van de uitdrukking ‘maatschappelijk verkeer,’ zeg ook maar een verkeerssituatie. Want hier luidt de veronderstelling, dat gedragingen invloed hebben die verder reikt dan wie of wat zèlf die of dat zich gedraagt.

figuur 1: er is (een) gezag dat situeert.

Maar eerst zo'n situatie. Wie of wat bepaalt,¹ wat telt als een situatie waarin gedragsregels gelden? Dergelijk gezag (S) lijkt als regel van buitenaf te komen, zoals figuur 1.b aangeeft.

Het onderscheid tussen binnen en buiten is echter niet absoluut. Op zijn beurt heeft S die situatiebepalende rol voor x verkregen in wat blijkbaar een nòg ruimere situatie y is.² Daaruit volgt dat dáár weer buiten, netzo geabstraheerd noem ik dat situatie z , een wie (of wat) bestaat in een rol (!) met gezag om voor één of meer beperktere situaties te bepalen ... wie bepaalt wat daarin de geregelde rollen zijn (plus wat we grofweg als rekvisieten laten gelden). Dat is encenering (E).

figuur 2: wat zijn erkende rollen, en eventueel verdere encenering?

Welke gedragingen passen voor een wie met een geregelde rol, wordt ook weer door een wie (G) in een rol (!) bepaald. En natuurlijk is er buiten y ook een S, ditmaal dus in z o.a. vóór y .

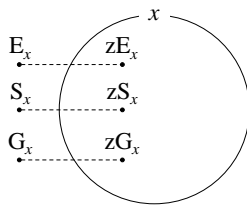
Voor de constituerende rollen S, E en G is vroeg of laat de grens bereikt. Dan ontbreekt praktisch een ruimere situatie. In dat geval noem – ook? – ik ze zelf-constituerend.

Figuur 3 toont voor de willekeurig veronderstelde situatie x dat regels voor (haar) situering,

1 In het vervolg is “wie of wat” afgekort tot “wie.”

2 Verwar rol in deze betekenis niet met “een lijst van de zaken die op de zitting behandeld worden, waarbij aangegeven wordt welke stukken uitgewisseld moeten worden tussen partijen” (verklaring volgens Begrippenlijst, een uitgave van de Raad voor de rechtspraak, januari 2010).

enscenering resp. rolgedragingen bepaald zijn in een kennelijke verhouding door zowel ex- als interne, dwz zelf-constituerende rolbezitters.

figuur 3: mogelijke spreiding van regelende gedragingen.

Nota bene, alle rollen enz. die hierna aan de orde komen zijn geregeld door rolbezitters in kwestie van S, E en G.

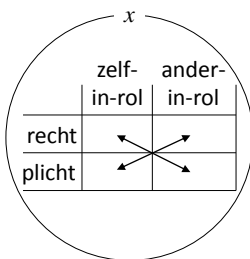
Uitgaande van natuurrecht (wat dat ook is) illustreert de reeks S, E en G voortschrijdend rechtspositivisme. Meteen een situatiebepaling is kunstmatig, enzovoort.

Het blijkt dat (pas) met situationele rolgedragingen, dus op gezag van een G, rechten en plichten in materiële zin aan de orde (kunnen) zijn. Daarbij geldt voor iemand in een bepaalde rol voorts onderscheid tussen 1. eigen gedragingen in relatie tot andere deelnemers aan/in de desbetreffende verkeerssituatie en 2. gedragingen door één of meer andere deelnemers in relatie tot haar-/hemzelf.

Zo zijn er regels die iemand het recht verschaffen op eigen gedragingen, maar ook regels die iemand tot eigen gedragingen verplichten. (Daarbij berust doorgaans het eigen – recht op – recht van een rolnemer op haar/zijn eigen – plicht tot – plicht in die hoedanigheid en in wellicht ook andere hoedanigheden.)

En met het recht op eigen gedragingen moet dan – voor geregelde verhoudingen – de plicht stroken van andere deelnemers met hun respectievelijke eigen gedragingen; zie in figuur 4 de lijn van linksboven naar rechtsonder.

Omgekeerd, uiteraard, faciliteert iemand met haar/zijn eigen verplichte gedragingen het recht op eigen gedragingen van andere verkeersdeelnemers; dat geeft in figuur 4 de lijn van linksonder naar rechtsboven aan.

figuur 4: onderlinge rechten en plichten voor verkeersverhoudingen.

Onder de noemer van (ver)plicht(ing) raken gedragingen gestandaardiseerd, terwijl een recht dient ter bevordering van bestaanszekerheid (inclusief eventuele borging van – ruimte voor – variëteit van gedragingen).

In een situatie ‘gebeurt’ dienovereenkomstig situationeel verkeer. Er zijn deelnemers volgens de geregelde rollen: situationele rolnemers. Wie komt voor een bepaalde rol in een bepaalde situatie in aanmerking? Over welke eigenschappen moet z/hij daarvoor beschikken? En/of of welke daarvoor juist niet?

Dat volgt per rol uit de gedragingen die ervoor tellen. Ofwel, de kwalificaties van een wie als

situationele rolnermer moeten zonedig expliciet geregeld zijn. Ook daarvoor is ex- of intern een bevoegd gezag (K) opgesteld.

Kandidaat-rolnemers worden getoetst. Voldoen ze met de kwalificaties waarover ze beschikken – nog steeds – aan de relevante eisen? Bestaat intussen reden voor diskwalificatie? Er is tevens een – rol met – gezag voor zulke examinering als kwaliteitscontrole (C).

Examinering onderscheid ik van toezicht (T). Met examinering worden vóórwaarden voor rolneming getoetst, met toezicht zijn het de gedragingen als rolnermer.

Wie zich voorbereid op rolneming in situatie x , doet dat (nog) in één of meer andere situaties. En daarin is z/hij wél erkende rolnermer (mits z/hij niet onrechtmatig tooit met dáárvoor benodigde kwalificaties).

Nogmaals, wie voldoet aan gestelde kwalificaties, telt als rechtmatige rolnermer. Maar wat zijn de feitelijke gedragingen? Vervult de wie in kwestie ermee een geldige rol? En/of zijn de gedragingen in die hoedanigheid conform de daarvoor geldende regels? Volgens tijdperspectief kan bedoeld toezicht onmiddellijk gebeuren, of achteraf door reconstructie.

Wie (of wat) houdt toezicht?

Elke rolnermer kan toezicht op eigen gedragingen houden.

Rolnemers kunnen onderling toezicht houden, dus op elkaars gedragingen.

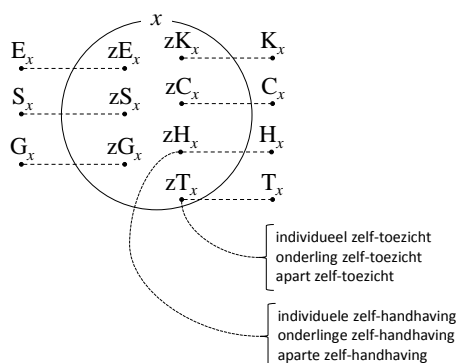
Er kunnen apart een of meer interne toezichthouders zijn.

En er kunnen apart een of meer externe toezichthouders zijn.

Het is inderdaad niet gebruikelijk om ook voor individueel zelf-toezicht resp. onderling zelf-toezicht de aanduiding van bevoegd gezag te benutten. Er blijkt echter wel degelijk gezag vanuit te kunnen gaan.

Voor handhaving (H) geldt, als het om zelf-handhaving gaat, dezelfde verbijzondering als voor zelf-toezicht.

Figuur 4 schetst een tussenstand van de splitsing naar relevante gezagsdragers annex -instellingen in hun uiteenlopende, complementaire hoedanigheden.

figuur 4: mogelijke spreiding van gezaghebbende gedragingen.

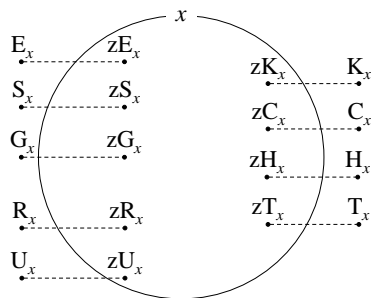
Wanneer tussen rolnemers (met minstens één ervan in de nadere rol als toezichthouder resp. handhaver) geschil blijft bestaan over – waardering van – gedragingen, kan voor een

(bindend) oordeel een rolnemer geraadpleegd worden met een onafhankelijke positie. Dat is dan een rechter (R).

De uitspraak van een rechter vergt zonodig vervolgens – gezag voor – uitvoering (U).

Met figuur 5 heb ik deze verkenning naar stelselmatig samenhangende regelaars c.q. gezagdragers voltooid.

Ik noem het een verkenning, omdat het resultaat ervan precies noch volledig is. Zo ontbreekt in figuur 5 opsporing (P); voor zelf-opsporing zou dan dezelfde (verdere) verbijzondering gelden als ik heb aangenomen voor zelf-toezicht en zelf-handhaving.

figuur 5: met onafhankelijke rechtspraak is de situatie (pas) rond.

Ter borging van rechterlijke onafhankelijkheid geldt rechtspraak vergaand als een karakteristieke situatie, met zelfs strikt omschreven rollen (lees ook: hoedanigheden voor deelnemers) en bijbehorende gedragingen. Als het goed is, kan figuur 5 daarom o.a. dienen voor analyse van zgn procesrecht.

In een rechtspraaksituatie gaat een zaak in (eerste) aanleg over gedragingen ‘erbuiten.’ Dat vergt een voorstelling van zulke gedragingen volgens – verzuim van - rechten en/of plichten. Een passende opzet van zo’n voorstelling omvat daarom de relevant geachte situatie(s) met daarin relevant geachte rol(len) en zo door naar concrete rolnemers met hun gedragingen.

Rechtspraak illustreert de noodzaak van een grens. Gedragingen ‘in’ een bepaalde rechtspraaksituatie kunnen aanleiding zijn voor een verdere rechtspraaksituatie. Dat houdt op bij het rechtscollege dat als het zgn hoogste geldt.

Vooraf op zelf-rechtspraak door lagere instanties en zelf-ten-uitvoer-legging van rechterlijke uitspraken is extern toezicht onmisbaar.

Let wel, wie een bepaalde situationele rol heeft, kan andere rollen in al dan niet andere situaties hebben. In een rol vervult iemand een functie. Met functiescheiding is bedoeld dat bepaalde combinaties ontoelaatbaar zijn (die op hun beurt in een dáárvóór geldige situatie enz. bepaald zijn).